

ВІСНИК

ЛУГАНСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

ПЕДАГОГІЧНІ НАУКИ

№ 5 (336) листопад 2020

Засновано в лютому 1997 року
Свідоцтво про реєстрацію:
серія КВ № 14441-3412ПР,
видане Міністерством юстиції України 14.08.2008 р.

Збірник наукових праць внесено до переліку
наукових фахових видань України
(педагогічні науки)
Наказ Міністерства освіти і науки України № 886 від 02.07.2020 р.

Журнал включено до переліку видань реферативної бази даних
«Україніка наукова» (угода про інформаційну співпрацю
№ 30-05 від 30.03.2005 р.)

Рекомендовано до друку на засіданні вченої ради
Луганського національного університету імені Тараса Шевченка
(протокол № 4 від 27 листопада 2020 року)

Виходить чотири рази на рік

Засновник і видавець –
Луганський національний університет імені Тараса Шевченка

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

Головний редактор:

Семеріков С. О. – доктор педагогічних наук, професор, Криворізький державний педагогічний університет, професор кафедри інформатики та прикладної математики (Україна)

Заступники головного редактора:

Караман О. Л. – доктор педагогічних наук, професор, ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка», директор навчально-наукового інституту педагогіки і психології (Україна)

Набока О. В. – доктор історичних наук, доцент, ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка», завідувач кафедри історії України (Україна)

Шехавцова С. О. – доктор педагогічних наук, професор, ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка», декан факультету іноземних мов (Україна)

Відповідальні редактори:

Юрків Я. І. – кандидат педагогічних наук, доцент, ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка», доцент кафедри соціальної педагогіки (Україна)

Забудкова О. А. – кандидат історичних наук, ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка», старший викладач кафедри історії України (Україна)

Кокнова Т. А. – кандидат педагогічних наук, доцент, ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка», доцент кафедри романно-германської філології (Україна)

Члени редакційної колегії:

Бабіч В. І. – доктор педагогічних наук, доцент, ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка», завідувач кафедри олімпійського та професійного спорту (Україна)

Власенко К. В. – доктор педагогічних наук, професор, Донбаська державна машинобудівна академія, завідувач кафедри математики та моделювання (Україна)

Глуховцева К. Д. – доктор філологічних наук, професор, ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка», завідувач кафедри української філології та загального мовознавства (Україна)

Дмитренко В. І. – доктор філологічних наук, професор, Криворізький державний педагогічний університет, професор кафедри української та світової літератур (Україна)

Заблюцький В. В. – доктор наук з державного управління, професор, ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка», директор навчально-наукового інституту публічного управління, адміністрування та післядипломної освіти (Україна)

Кобзар О. І. – доктор філологічних наук, професор, Полтавський університет економіки й торгівлі, професор кафедри ділової іноземної мови (Україна)

Кушнірова Т. В. – доктор філологічних наук, професор, Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кошдратюка, професор кафедри германської філології та перекладу (Україна)

Литвин М. Р. – доктор історичних наук, професор, Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, завідувач відділу (Україна)

Лукасевич-Велеба Й. – доктор педагогічних наук, Академія спеціальної педагогіки імені Марії Гжегожевської, професор педагогічного факультету (Республіка Польща)

Любимова С. А. – кандидат філологічних наук, доцент, Київський національний лінгвістичний університет, докторант кафедри англійської філології, перекладу і філософії мови імені проф. О. М. Мороховського (Україна)

Михальський І. С. – доктор історичних наук, професор, ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка», завідувач кафедри всесвітньої історії та міжнародних відносин (Україна)

Моїсєнко О. Ю. – доктор філологічних наук, професор, Національний університет «Києво-Могилянська академія», професор кафедри англійської мови (Україна)

Нефьолов Д. В. – доктор історичних наук, доцент, Миколаївський національний університет імені В. О. Сухомлинського, доцент кафедри історії (Україна)

Полулященко Ю. М. – кандидат педагогічних наук, доцент, ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка», директор навчально-наукового інституту фізичного виховання і спорту (Україна)

Прошкін В. В. – доктор педагогічних наук, Київський університет імені Бориса Грінченка, професор кафедри комп'ютерних наук і математики (Україна)

Сасіко В. Г. – кандидат наук з фізичного виховання та спорту, доцент, ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка», доцент кафедри олімпійського та професійного спорту (Україна)

Священко З. В. – доктор історичних наук, професор, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, професор кафедри всесвітньої історії та методик навчання (Україна)

Си Цзюньцін – доктор філологічних наук, професор, Ланьчжоуський університет, факультет російської мови та літератури (КНР)

Ткачук В. В. – кандидат педагогічних наук, Криворізький національний університет, асистент кафедри інженерної педагогіки та мовної підготовки (Україна)

Хахула Л. І. – кандидат історичних наук, доцент, Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, старший науковий співробітник (Україна)

Юган Н. Л. – доктор філологічних наук, професор, Київський національний університет імені Тараса Шевченка, професор кафедри іноземних мов (Україна)

Редакційні вимоги до технічного оформлення статей

Редколегія «Вісника» приймає статті обсягом 5 – 7 сторінок через 1 інтервал, повністю підготовлених до друку. Статті подаються надрукованими на папері в одному примірнику з додатком диска. Набір тексту здійснюється у форматі Microsoft Word (*.doc, *.rtf) шрифтом № 12 (Times New Roman) на папері формату А-4; усі поля (верхнє, нижнє, правє й лівє) – 3,8 см; верхній колонтитул – 1,25 см, нижній – 3,2 см.

У верхньому колонтитулі зазначається: Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка № ** (***) , 2014.

Статті у «Віснику» повинні бути розміщені за рубриками. Інформація про УДК розташовується у верхньому лівому кутку без відступів (шрифт нежирний).

Через рядок від УДК в лівому верхньому кутку вказуються прізвище, ім'я по-батькові автора (повністю, шрифт жирний). На наступному рядку – учений ступінь, звання, посада, місце роботи; e-mail; ORCID ID (персональний код, який необхідно отримати, заповнивши анкету за посиланням: <https://orcid.org/register>).

Назва статті друкується через рядок великими літерами (шрифт жирний).

Зміст статті викладається за планом: постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями; аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано розв'язання цієї проблеми та на які спирається автор; виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, яким присвячується ця стаття; формулювання цілей статті (постановка завдання); визначення методики дослідження (сукупність методів дослідження, їх основний зміст, характеристики і показники, які вони фіксують, та одиниці вимірювання); виклад основного матеріалу дослідження з певним обґрунтуванням отриманих наукових результатів; висновки з цього дослідження й перспективи подальших розвідок у цьому напрямку. Усі перелічені елементи повинні бути стилістично представлені в тексті, але графічно виділяти їх не треба.

Посилання на цитовані джерела в тексті оформлюються таким чином: у круглих дужках зазначається прізвище автора, та рік видання роботи (наприклад, Шумська, 2010). Якщо потрібно послатися на декілька джерел, варто перелічувати їх через крапку з комою (наприклад, Афанасьєва, 2016; Богданова & Саннікова, 2015; Моого, 2006). Якщо використовуються цитати, статистика тощо, то слід вказати номер сторінки посилання (Афанасьєва, 2016, с. 46; Bruner, 2012, р. 24).

Бібліографія і при необхідності примітки подаються в кінці статті після заголовку „Список використаної літератури” (без двокрапки) у порядку цитування й оформлюються відповідно до ДСТУ 8302:2015. Бібліографічні джерела подаються підряд, без відокремлення абзацем; ім'я автора праці (або перше слово її назви) виділяється жирним шрифтом.

Для коректного індексування публікацій наукометричними системами після «Списку використаної літератури» необхідно навести References. Посилання в **References** мають бути оформлені латиною; для кирилических цитувань слід транслітерувати імена авторів та назви видань; останні також слід навести в англійському перекладі в [] з зазначенням мови оригіналу в дужках, наприклад, [in Russian], [in Ukrainian] Назви періодичних видань слід наводити відповідно до офіційного латинського написання за номером реєстрації ISSN. В елементах опису не можна замінити латинські літери на кириличні. Цитування в References мають бути оформлені за стандартом APA.

Статтю закінчують 3 анотації обсягом 1600-1800 знаків (українською, російською та англійською мовами) із зазначенням прізвища, ім'я та по-батькові автора, назви статті та ключовими словами (3–5 термінів).

Стаття повинна супроводжуватися рецензією провідного фахівця (доктора, професора).

На окремому аркуші подається довідка про автора: (прізвище, ім'я, по батькові; місце роботи, посада, звання, учений ступінь; адреса навчального закладу (повністю), домашня адреса; e-mail та номери телефонів (службовий, домашній, мобільний) трьома мовами (українською, російською та англійською).

ЗМІСТ

КОМПЕТЕНТІСНИЙ ПІДХІД У СУЧАСНІЙ ОСВІТІ

1. **Domina V., Denysiuk V., Sedova K.** Peculiarities of Formation of Basic Competences in the Process of Professional Training of Future Translators..... 5
2. **Domina V., Tsybulko L., Aleksandrova S.** The Problems of Formation of Language Competence in Future Foreign Language Teachers..... 15
3. **Кокнова Т. А.** Шляхи вдосконалення змісту в контексті формування лінгвометодичної компетентності в майбутніх викладачів іноземних мов..... 24
4. **Лютий В. М.** Теоретичне обґрунтування сутності, значення і особливостей мовної компетентності офіцерів військових частин Національної гвардії України..... 35
5. **Морозова М. В.** Генезис понять «компетенція» та «компетентність» у вітчизняних і зарубіжних психолого-педагогічних дослідженнях..... 51
6. **Шехавцов М. О., Ахтирська Н. М., Симоненко Н. О.** Інтерактивна компетентність в системі професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури..... 61

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ

7. **Domina V., Kovalenko A.** Bilingual Culture of a Future Translator – a Requirement of Modern European Education..... 69
8. **Григор'єва І. О., Макаренко І. В., Махукова Т. В.** Організація логопедичної практики в системі підготовки конкурентноздатних фахівців у галузі спеціальної освіти..... 77
9. **Гусакова О. О.** Педагогічна фасилітація в контексті професійної підготовки майбутніх учителів іноземної мови.... 88
10. **Дехтярьова О. О., Прокопенко Л. І.** Актуальність знань з анатомії, фізіології та гігієни в професійній діяльності майбутнього педагога..... 97
11. **Котенєва І. С., Вовк С. В.** Методика розвитку готовності майбутніх учителів до проектування індивідуальної методичної системи..... 105
12. **Лі Сяоя.** Креативність в системі професійної підготовки майбутніх фахівців декоративно-прикладного мистецтва..... 117
13. **Молчанюк О. В., Пальчик О. О.** Критеріальний апарат дослідження ефективності процесу виховання в майбутніх учителів біології ціннісного ставлення до природи..... 126

14. **Степаненко В. В.** Розвиток критичного мислення у студентів спеціальності «Технології медичної діагностики та лікування» 136
15. **Тетерев В. О.** Перспективи розвитку технологій дистанційної освіти в Україні..... 146
16. **Цалапова О. М.** Використання креолізованих текстів під час роботи з освітніми компонентами національно-патріотичного спрямування..... 152
17. **Швирка В. М., Лисогор А. І.** Стан та перспективи удосконалення виховання культури комунікації студентів у закладі вищої освіти..... 162
18. **Шкарлет В. О.** Формування полікультурності майбутніх учителів іноземних мов в контексті полікультурної освіти..... 168

МЕНЕДЖМЕНТ ОСВІТИ

19. **Цибулько Л. Г., Білецький О. А., Бондаренко Є. О.** Організація і зміст гурткової роботи..... 176
20. **Швардак М. В.** Сучасні методологічні підходи формування готовності майбутніх керівників закладів освіти до застосування технологій педагогічного менеджменту..... 184

ПРОБЛЕМНЕ ПОЛЕ ПСИХОЛОГІЧНОЇ НАУКИ

21. **Макаров В. І.** Психологічні аспекти ревностів..... 196
22. **Пашко Т. А.** Сприймання образу власного тіла дівчатами юнацького віку з різним типом харчової поведінки..... 206

УДК 37.012

DOI: 10.12958/2227-2844-2020-5(336)-126-135

Молчанюк Ольга Василівна,

доктор педагогічних наук, доцент, завідувачка кафедри природничих дисциплін КЗ «Харківська гуманітарно-педагогічна академія»

Харківської обласної ради, м. Харків, Україна.

ov888@ukr.net

<https://orcid.org/0000-0002-4695-9917>

Пальчик Оксана Олександрівна,

кандидат сільськогосподарських наук, доцент кафедри природничих дисциплін КЗ «Харківська гуманітарно-педагогічна академія»

Харківської обласної ради, м. Харків, Україна.

oksanapalchik@ukr.net

<https://orcid.org/0000-0002-7282-9374>

**КРИТЕРІАЛЬНИЙ АПАРАТ ДОСЛІДЖЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ
ПРОЦЕСУ ВИХОВАННЯ В МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ БІОЛОГІЇ
ЦІННІСНОГО СТАВЛЕННЯ ДО ПРИРОДИ**

Вищою освітою в Україні передбачається підготовка фахівців нової генерації, компетентного й висококваліфікованого спеціаліста з високим рівнем сформованості системи цінностей, екологічної культури й екологічної свідомості (Babakina O., 2017).

Перед закладами вищої освіти України постало завдання підготовки фахівців, спроможних сприяти духовному, культурному й моральному вдосконаленню молоді, повноцінному її розвитку (Молчанюк О. В., 2018).

На підставі аналізу науково-педагогічної літератури свідчимо, що питання виховання ціннісного ставлення до природи майбутніх учителів біології досить актуальні й важливі. Цей факт підтверджується дослідженнями вітчизняних учених, присвяченими вивченню основних підходів до визначення змісту та структури процесу виховання в майбутніх учителів біології ціннісного ставлення до природи.

У процесі експериментального дослідження дослідник завжди прагне до ефективності розв'язання проблеми дослідження. Із метою реалізації зазначеного варто систематично зіставляти отримані результати з вихідними результатами, що проектувались на початковій стадії виховної діяльності. Зазначений процес вимагає від дослідника оптимального визначення та обґрунтування критеріїв й показників.

На підставі аналізу науково-педагогічної літератури свідчимо, що питання виховання ціннісного ставлення до природи майбутніх учителів біології досить актуальні й важливі. Цей факт підтверджується

дослідженнями вітчизняних учених, присвяченими вивченню основних підходів до визначення змісту та структури процесу виховання в майбутніх учителів біології ціннісного ставлення до природи.

Посилаючись на досвід сучасної психолого-педагогічної літератури, констатуємо, що питаннями діагностики рівнів сформованості екологічної компетентності, екологічної культури, системи екологічної освіти займаються О. Колонькова, О. Крюкова, О. Лазебна, Л. Маршицька, Г. Пономарьова, О. Пруцакова, Н. Пустовіт, Г. Пустовіт, Г. Філіпчук, Г. Шевченко, С. Шмалей, В. Ясвін та ін.

Аналіз літератури став підставою для висновку, що визначити ефективність процесу виховання в майбутніх учителів біології є можливим за умови оптимального вибору дослідником критеріально-діагностичного інструментарію.

Проведений аналіз праць учених, В. Беспалько, Н. Менчинської, М. Скаткіна та ін., підтверджує той факт, що існують різні наукові підходи щодо вироблення системи критеріїв, компонентів і показників для оцінювання якості освітнього процесу.

Відомо, що критерії мають цілу низку ознак. Так, із погляду О. Новикова, вони мають бути об'єктивними (настільки, наскільки це можливо в педагогіці), за ними оцінювати досліджувану ознаку однозначно, адекватно, валідно, тобто оцінювати саме те, що дослідник хоче оцінити, нейтрально щодо досліджуваних явищ, а за сукупністю критеріїв мають охоплюватись усі суттєві ознаки досліджуваного явища, процесу (Новиков А. М., с. 142–143). На переконання С. Іванової, за визначеними критеріями має відображатися динаміка вимірюваної якості в просторі й часі й позначатися показниками, за інтенсивністю виявлення яких можна доходити висновків про рівень сформованості певного критерію (Іванова С. В., 2010, с. 153).

За підсумками наукового осмислення проблеми визначено, що за кожним із критеріїв відображається розвиток і сформованість окремих складових ціннісного ставлення до природи майбутніх учителів біології й висвітлюється системою емпіричних показників.

Відповідно грамотний вибір критеріально-діагностичного інструментарію в кінцевому результаті дозволить встановити узгодженість між критеріями й показниками, що буде сприяти успішному обґрунтуванню проблеми дослідження.

Мета статті полягає у теоретичному обґрунтуванні критеріального апарату дослідження процесу виховання ціннісного ставлення до природи в майбутніх учителів біології.

Визнаючи проблему дослідження як динамічне інтегративне особистісне утворення, ми виокремлюємо такі її основні критерії: когнітивний, емоційно-ціннісний, діяльнісний.

На наш погляд, за визначеними критеріями забезпечується системність, наступність і результативність подальшої діяльності всіх учасників виховної взаємодії.

Очевидно, що критерії – це ознаки, за якими можна оцінити й порівняти педагогічні явища, процеси тощо. Розглядаючи методичні засади виховної роботи майбутніх фахівців А. Галімов зазначив, що критерієм виражається найзагальніша сутнісна ознака, на основі якої здійснюють оцінювання, порівняння реальних педагогічних явищ, при цьому ступінь виявлення, якісна сформованість, визначеність критерію відбивається в конкретних показниках, для яких теж властива низка ознак (Галімов А. В., 2004, с. 93).

Зважаючи на специфіку змісту та складність визначення критеріїв, для визначення рівня їх сформованості щодо ціннісного ставлення до природи особистості нами враховано додатково висунуті вимоги до критерію В. Беспальком, а саме (Беспалько В. П., 1971): адитивність – означає, що при запровадженні критерію до складових явища, його повна міра отримується при складанні окремих результатів: $\Pi(A) = \Pi(A_1) + \Pi(A_2) + \Pi(A_3) + \dots + \Pi(A_n)$, де Π – показник, A_1, A_2, A_3, A_n – складові частини цілого явища; адекватність – критерій має відповідати досліджуваному явищу, і за ним має відбиватися як природа явища, так і динаміка його змін; кількісність – критерій має бути числовим, при цьому одні й ті ж фактичні значення різних явищ при запровадженні щодо них критерію мають давати однакові числові значення вимірюваних величин.

Ураховуючи вищезазначені висловлювання вчених, при розробці критеріїв ціннісного ставлення до природи майбутніх учителів біології, ми брали до уваги, що основними вимогами до них мають бути об'єктивність, надійність, простота та зручність виміру, узгодження зі складовими ставлення до природи, адекватність, адитивність, взаємообумовленість критерію з його показниками (Євдокимов В. І., 2001).

Очевидно, що якісна сформованість критерію та його ступінь вираження відображена в конкретних показниках. Критерій є більш широким поняттям, ніж показник, окрім того, останній характеризується низкою ознак. Показник є типовим і конкретним вираженням сутності якостей процесу чи явища, що підлягає вивченню, а також є як компонентом критерію (Іванова С. В., 2010).

Показники мають бути власне індикаторами, щоб давати повне уявлення про функціонування й розвиток системи освіти в цілому та її окремих складових.

Визначаючи показники ми дотримувались таких вимог: чіткість їх змісту, можливість вимірювання; системність показників, якого має відобразитися найбільш повна характеристика досліджуваного процесу, бути гнучкими, адаптивними, щоб ними можливо було показати всі зміни об'єкта; впливати на результативність та ефективність досліджуваного процесу.

Отже, компоненти, критерії та показники виховання в майбутніх учителів ціннісного ставлення до природи мають логічну відповідність.

Когнітивний критерій характеризується системою глибоких знань закономірностей співіснування людей в природі, про негативний та позитивний антропогенний вплив на природу, унікальність природи, суть ціннісного ставлення до природи, класифікацію цінностей, правила етичної поведінки в природі, функціонування системи «природа – людина», причини сучасної екологічної кризи в країні та світі; сформованість базових понять проблеми виховання ціннісного ставлення до природи; володіння знаннями та уміннями впровадження сучасних екотехнологій; самостійність в пошуках джерел інформації про загальні цінності та цінності природи тощо.

Емоційно-ціннісний критерій. Сформованість системи цінностей, почуттів, емоцій до навколишнього світу; сформованість установок, готовність особистості до емоційної взаємодії з об'єктами природи; уміння до обґрунтування оцінних суджень; прагнення до реалізації власних здібностей, можливостей, особистих якостей (добра, любові, поваги до природи), завдяки чому створюється позитивний емоційний фон навчально-виховного процесу; здатність до аналізу екологічної ситуації, у яку потрапив природний об'єкт; уміння визначати екологічні зв'язки з природним оточенням; саморегуляція особистості як ретранслятора ціннісного ставлення до природи в майбутній професійній діяльності; прагнення до реалізації власних здібностей, можливостей, особистих якостей (добра, любові, поваги до природи), завдяки чому створюється позитивний емоційний фон навчально-виховного процесу тощо.

Діяльнісний критерій. Позитивна взаємодія студента з викладачем під час будь-якої діяльності в аспекті виховання ціннісного ставлення до природи; залучення майбутніх учителів біології в систему практичних відносин з природою; спроможність до професійної самореалізації, уміння ставити мету й завдання професійного самовдосконалення, обирати способи їх досягнення; брати участь в екологічних акціях, у роботі громадських природоохоронних організацій, уміння здійснювати екологічний моніторинг, уміння складати екологічні проєкти, здатність здійснювати агітаційну та пропагандистську екологічну роботу серед широких груп населення, уміння критично оцінювати власні помилки у процесі різних видів діяльності, пов'язані зі ставленням до навколишнього природного середовища, порушувати нагальні екологічні проблеми й обґрунтовувати необхідність їх розв'язання, мати досвід проведення природоохоронної діяльності; наполегливість і дисциплінованість під час виконання навчальних та виховних завдань для досягнення мети самовдосконалення й самовиховання; здатність пошукати практичну активність для взаємодії майбутніх учителів біології з природними об'єктами, що дає можливість «запустити» механізми вдосконалення ставлення до природи й засвоїти способи непрагматичної взаємодії з нею тощо.

Аналіз вищезазначеного став підставою для ствердження, що процес виховання в майбутнього вчителя біології ціннісного ставлення до природи має певний алгоритм:

- накопичення фонду знань про природу та взаємозв'язки в системі «природа – людина» (визначається інтелектуальна підготовка, просвітництво, усвідомлення мети, ознайомлення з дійсним екологічним станом, тривожним екологічним статусом окремих об'єктів тощо);

- сформованість системи цінностей, установок, почуттів, емоцій до навколишнього світу. Готовність особистості до емоційної взаємодії з об'єктами природи;

- реалізація екологічно доцільної практичної дії (визначається сформованістю конкретних умінь і навичок що збереження та збагачення природи).

На підставі аналізу визначених нами компонентів, критеріїв і показників виховання в майбутніх учителів біології ціннісного ставлення до природи, схарактеризовано визначені рівні (табл. 1).

Динаміка виховання в майбутніх учителів біології ціннісного ставлення до природи виявлятиметься у зміні рівнів (від достатнього до високого), що забезпечують позитивно значимі зміни в розвитку когнітивної, емоційно-ціннісної, діяльнісної сфер особистості майбутнього фахівця.

Таблиця 1

Сформованість рівнів ціннісного ставлення до природи майбутніх учителів біології за критеріями (когнітивний, емоційно-ціннісний, діяльнісний) та їх показниками

Рівень	Критерії та їх показники		
	Когнітивний	Емоційно-ціннісний	Діяльнісний
Високий рівень	Високий рівень знань щодо системи цінностей природи, унікальність природи її красу та велич; обізнаність із екологічними проблемами сучасності; усвідомлення причинно-наслідкових зв'язків у природі; усвідомлення необхідності	Позитивне емоційне ставлення до об'єктів природи; сформовані екологічні та естетичні потреби в об'єктах природи; мотиви діяльності спрямовані на виховний потенціал щодо розв'язання екологічних проблем і природоохоронну діяльність	Поведінкою не порушують рівноваги у природі; практична діяльність екологічного спрямування; роблять екологічно доцільні вчинки; самооцінка особистого ставлення до об'єктів природи адекватна; спроможні до усунення протиріч за взаємодії з природою; є відповідальність

	збереження природи; потреба в різних видах діяльності щодо збереження, охорони та збагачення природи		власного «Я» у ставленні до природи
Середній рівень	Фрагментарні знання щодо системи цінностей, унікальність та неповторність природи, екологічні знання; частково сформована система знань про негативний та позитивний антропогенний вплив на природу; ситуативне усвідомлення причинно-наслідкових зв'язків у природі; усвідомлення необхідності збереження природи	Ситуативне позитивне емоційне ставлення до об'єктів природи; потреби в об'єктах природи переважно прагматичні	Поведінка не завжди екологічно-доцільна; фрагментарна участь у екологічній, природоохоронній, проєктній діяльності; екологічно доцільні вчинки залежать від ситуації; самооцінка особистого ставлення до природи не завжди адекватна; зазначають труднощі при усуненні протиріч за взаємодії з природою; ситуативна відповідальність власного «Я» у ставленні до природи
Достатній рівень	Фрагментарні екологічні знання; частково сформована система цінностей; недостатнє усвідомлення причинно-наслідкових зв'язків у природі; не усвідомлюють необхідності збереження природи; не відчують потребу в природоохоронній, проєктній та інших видах діяльності	Байдуже й руйнівне ставлення до об'єктів природи; прагматично-егоїстичні потреби в об'єктах природи; низьке емоційне ставлення до об'єктів природи; мотиви екологічної діяльності, зазвичай пов'язані з необхідністю виконання доручень	Поведінкою завдають шкоди природі; не беруть участь в екологічній природоохоронній, проєктній діяльності за власної ініціативи; власними вчинками завдають шкоди природі; неадекватна самооцінка особистого ставлення до природи; виявляють нігілізм щодо екологічних проблем; неспроможні усунути протиріччя за взаємодії з природою; безвідповідальне ставлення до об'єктів природи

Очевидно, що компоненти, критерії й показники перебувають у єдності та взаємозв'язку, підтверджуючи системність і цілісність досліджуваного феномена, а також наявність кореляційних зв'язків між ними.

Отже, сучасність вимагає обґрунтування оптимальних критеріїв та їх показників щодо дослідження ефективності виховної роботи у педагогічних закладах вищої освіти, оскільки ця робота повною мірою спрямована на розгляд виховання як процесу людинотворчості, виховання здобувача вищої освіти – майбутнього педагога – як професіонала, високоморальної та духовної особистості з високим рівнем сформованості екологічної культури та свідомості. Саме цей факт дає змогу сформулювати цілісне уявлення про наявний стан виховної роботи щодо виховання ціннісного ставлення особистості до природи у педагогічному закладі вищої освіти, визначити результативність такої системи.

Список використаної літератури

- 1. Беспалько В. П.** Элементы теории управления процессом обучения: материалы лекций. Москва: Знание, 1971. Ч. 2: Измерение качества процесса обучения. 72 с.
- 2. Галімов А. В.** Теоретико-методичні засади підготовки майбутніх офіцерів-прикордонників до виховної роботи з особовим складом. Хмельницький: НАДСПУ, 2004. 376 с.
- 3. Євдокимов В. І.,** Агапова Т. П., Гавриш І. В., Олійник Т. О. Педагогічний експеримент: навч. посіб. для студ. пед. вузів / ХДПУ ім. Г. С. Сковороди. Харків: ОВС, 2001. 148 с.
- 4. Іванова С. В.** Критерії та показники розвитку професійної компетентності вчителів біології в закладах післядипломної педагогічної освіти. *Вісник Житомирського державного університету: зб. наук. пр.* 2010. Вип. 52. С. 152–156.
- 5. Молчанюк О. В.** Діагностика виховання ціннісного ставлення до природи майбутніх учителів. *Інноваційні пріоритети у розвитку науки: зб. наук. матеріалів XXVII Міжнар. наук.-прак. інтегр.-конф. (м. Вінниця, 18 лютого 2019 р.)*. Вінниця. Ч. 7. С. 63–66.
- 6. Молчанюк О. В.,** Борзик О. Б. Аналіз сутності, структури та функцій освітнього процесу в сучасній педагогічній практиці закладу вищої освіти. *Наукові записки кафедри педагогіки* : зб. наук. праць / Харків. нац. ун-т імені В. Н. Каразіна. Харків, 2018. Вип. 43. С. 265–279.
- 7. Новиков А. М.,** Новиков Д. А. Методология научного исследования. Москва: Либроком, 2010. 280 с.
- 8. Пустовіт Н. А.** Оцінні параметри екологічної компетентності. *Збірник наукових праць. Педагогічні науки*. Херсон: Вид-во ХДУ, 2006. Вип. 42. С. 201–207.
- 9. Babakina O.,** Molchaniuk O., Fursa I. Content and structure of professional competency of future teacher. *Sport, Education and Society. Taylor&Francis*. 2017. Vol. 22. № 8 (2). P. 1373–1380.

References

- 1. Bernal'skiy, V. P.** (1971). Elementy teorii upravleniya processom obucheniya: materialy lekcij. Ch. 2: Izmerenie kachestva processa obucheniya [Elements of the theory of management of the learning process: materials of lectures. Part 2: Measuring the quality of the learning process]. Moscow: Znanie [in Russian].
- 2. Halimov, A. V.** (2004). Teoretyko-metodychni zasady pidhotovky maibutnikh ofitseriv-prykordonnykiv do vykhovnoi roboty z osobovym skladom [Theoretical and methodical bases of preparation of future officers-frontier guards for educational work with personnel]. Khmelnitskyi: NADSPU [in Ukrainian].
- 3. Yevdokymov, V. I., Ahapova, T. P., Havrysh, I. V. & Oliinyk, T. O.** (2001). Pedagogichnyi eksperyment [Pedagogical experiment]. Kharkiv: OVS [in Ukrainian].
- 4. Ivanova, S. V.** (2010). Kryterii ta pokaznyky rozvytku profesiinoi kompetentnosti vchyteliv biologii v zakladakh pislidiplomnoi pedagogichnoi osvity [Criteria and indicators for the development of professional competence of biology teachers in institutions of postgraduate pedagogical education]. *Visnyk Zhytomyrskoho derzhavnogo universytetu: zb. nauk. pr. – Bulletin of Zhytomyr State University: a collection of scientific papers*, 52, 152-156 [in Ukrainian].
- 5. Molchaniuk, O. V.** (2019). Diahnostyka vykhovannia tsinnisnogo stavlennia do pryrody maibutnikh uchyteliv [Diagnosis of education of values to the nature of future teachers]. *Innovative priorities in the development of science – Innovatsiini priorytety u rozvytku nauky*, 7, 63-66 [in Ukrainian].
- 6. Molchaniuk, O. V. & Borzyk, O. B.** (2018). Analiz sutnosti, struktury ta funktsii osvithnoho protsesu v suchasni pedagogichni praktysii zakladu vyshchoi osvity [Analysis of the essence, structure and functions of the educational process in modern pedagogical practice of higher education]. *Naukovi zapysky kafedry pedagogiky – Scientific notes of the department of pedagogy*, 43, 265-279 [in Ukrainian].
- 7. Novykov, A. M. & Novykov, D. A.** (2010). Metodologiya nauchnogo issledovaniya [Research methodology]. Moskva: Librokom [in Russian].
- 8. Pustovit, N. A.** (2006). Otsinni parametry ekolohichnoi kompetentnosti [Evaluative parameters of environmental competence]. *Zbirnyk naukovykh prats. Pedagogichni nauky – Collection of scientific works. Pedagogical sciences*, 42, 201-207. Kherson: Vyd-vo KhDU [in Ukrainian].
- 9. Babakina, O., Molchaniuk, O. & Fursa, I.** Content and structure of professional competency of future teacher. *Sport, Education and Society. Taylor&Francis*, 22, 8 (2), 1373-1380.

Молчанюк О. В., Пальчик О. О. Критеріальний апарат дослідження ефективності процесу виховання в майбутніх учителів біології ціннісного ставлення до природи

У статті проаналізовано сутність поняття «критерій». Зазначено, що критерієм виражається найзагальніша сутнісна ознака, на основі якої здійснюють оцінювання, порівняння реальних педагогічних явищ, при цьому ступінь виявлення, якісна сформованість, визначеність критерію

відбивається в конкретних показниках, для яких теж властива низка ознак. Наголошено на тому, що при розробці критеріїв ціннісного ставлення до природи майбутніх учителів біології, слід брати до уваги, що основними вимогами до них мають бути об'єктивність, надійність, простота та зручність виміру, узгодження зі складовими ставлення до природи, адекватність, адитивність, взаємообумовленість критерію з його показниками. Виокремлено такі основні критерії: когнітивний, емоційно-ціннісний, діяльнісний та схарактеризовано їх показники. Виділено алгоритм процесу виховання в майбутніх вчителів біології ціннісного ставлення до природи. Зроблено висновок, що компоненти, критерії й показники перебувають у єдності та взаємозв'язку, підтверджуючи системність і цілісність досліджуваного феномена, а також наявність кореляційних зв'язків між ними.

Ключові слова: критерій, когнітивний, емоційно-ціннісний, діяльнісний критерії, показники, рівні сформованості ціннісного ставлення до природи, ефективності виховної роботи.

Молчанюк О. В., Пальчик О. О. Критериальный аппарат исследования эффективности процесса воспитания у будущих учителей биологии ценностного отношения к природе

В статье проанализирована сущность понятия «критерий». Отмечено, что критерием выражается самый сущностный признак, на основе которого осуществляют оценки, сравнения реальных педагогических явлений, при этом степень выявления, качественная сформированность, определенность критерия отражается в конкретных показателях, для которых тоже характерен ряд признаков. Отмечено, что при разработке критериев ценностного отношения к природе будущих учителей биологии, следует принимать во внимание, что основными требованиями к ним должны быть объективность, надежность, простота и удобство измерения, согласование с составляющими отношения к природе, адекватность, адитивность, взаимообусловленность критерия его показателям. Выделены следующие основные критерии: когнитивный, эмоционально-ценностный, деятельностный и охарактеризованы их показатели. Выделено алгоритм процесса воспитания у будущих учителей биологии ценностного отношения к природе. Сделан вывод, что компоненты, критерии и показатели находятся в единстве и взаимосвязи, подтверждая системность и целостность исследуемого феномена, а также наличие корреляционных связей между ними.

Ключевые слова: критерий, когнитивный, эмоционально-ценностный, деятельностный критерии, показатели, уровни сформированности ценностного отношения к природе, эффективность воспитательной работы.

Molchaniuk O., Palchyk O. Criteria Apparatus for Studying the Effectiveness of the Process of Training Value-Based Attitude to the Nature of Future Biology Teachers

The article analyzes the essence of the concept "criterion". It is noted that the criterion expresses the most common feature of importance, on the basis of which evaluation, comparison of real pedagogical phenomena, at the same time the degree of detection, qualitative formation, certainty of the criterion is reflected in specific indicators, which also have a number of features. It is emphasized that when developing criteria of the value-based attitude to the nature of future biology teachers, it should be taken into account that the main requirements should be objectivity, reliability, simplicity and ease of measurement, compliance with the components of the nature, adequacy, additivity, interdependence of the criterion with its indicators.

The following main criteria are identified: cognitive, emotional-value, activity and their indicators are characterized. The algorithm of the process of training value-based attitude to the nature of future biology teachers is singled out.

It is concluded that the components, criteria and indicators are in unity and interconnection, confirming the systemicity and integrity of the phenomenon under study, as well as their correlations.

Key words: criterion, cognitive, emotional-value, activity criteria, indicators, levels of formed value-based attitude to the nature, efficiency of educational work.

Стаття надійшла до редакції 21.10.2020 р.

Прийнято до друку 27.11.2020 р.

Рецензент – д. п. н., проф. Харченко С. Я.

Наукове видання

ВІСНИК

Луганського національного університету
імені Тараса Шевченка
(педагогічні науки)

№ 5 (336) листопад 2020

Відповідальні за випуск:
д. п. н., проф. **О. Л. Караман**
к. п. н., доц. **Я. І. Юрків**

Здано до склад. 27.10.2020 р. Підп. до друку 27.11.2020 р.
Формат 60x84 1/8. Папір офсет. Гарнітура Times New Roman.
Друк ризографічний. Ум. друк. арк. 24,99. Наклад 200 прим. Зам. № 249.

Видавець і виготовлювач
Видавництво Державного закладу
„Луганський національний університет імені Тараса Шевченка”
пл. Гоголя, 1, м. Старобільськ, 92703. т/ф: (06461) 2-16-02.
e-mail: luguniv.info.edu@gmail.com
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 3459 від 09.04.2009 р.